

DRS. L.A.M. VUYLSTEKE, 1903-1987

SAEVIS TRANQUILLA IN UNDIS

DOOR DRS. L.J.S. ROGIER

IN de zomer van 1987 ontviel Rotterdam - en speciaal de thans nauwelijks meer afzonderlijk traceerbare wijk Delfshaven - een vrouw, die men met recht en reden - après la lettre - burgemeester van Delfshaven zou hebben mogen noemen. Lucia Anna Maria Vuylsteke, geboren 12 maart 1903 te Rotterdam-Delfshaven en aldaar ook overleden op 16 juli 1987 was een in vele opzichten opmerkelijke, zeer fijnzinnige vrouw, die zich op tal van terreinen heeft bewogen, maar die toch bovenal en in alle omstandigheden zichzelf bleef, hoe vaak zij zich ook gekwetst of terzijde geschoven moet hebben gevoeld. . . politiek, maatschappelijk en niet te vergeten, kerkelijk. In vele zaken waarvoor zij zich inzette werd zij bestreden of stelde men, dat de tijd nog niet rijp was, andere werden haar ontnomen, terwijl zij trouw bleef. Publieke aandacht voor het historisch Delfshaven kwam er nog wel tijdens haar leven, maar dan toch zeer laat. Bevordering van het aandeel dat vrouwen moeten nemen in bestuur en politiek had tijdens haar levensperiode toch nog maar een zeer beperkt effect en van het emancipatoir katholicisme, dat zij zovele jaren met anderen had beleefd en bevorderd juist en speciaal in haar Delfshavense parochie werden haar tot haar niet meer gestilde verdriet nagenoeg alle stukken uit handen geslagen. Maar op het gebied van de individuele aandacht en zorg voor anderen, de cliënten van haar apotheek, de minder vermogenden in haar wijk, de besturen bij voorkeur van de mensgerichte en niet zo spectaculaire instellingen, bleef zij onovertreffbaar en was zij in weerwil van haar soms enigszins gedistantieerd overkomende houding, gezien en geliefd.

Lucie Vuylsteke was een nakomelinge uit het geslacht van de apotheekhoudende arts J.M. Vuylsteke, die zich in het midden van de 19de eeuw had gevestigd in het toen zelfstandige, maar zeer verpauperde Delfshaven.

Deze grootvader Vuylsteke - stammend uit een oorspronkelijk Vlaams voorgeslacht - heeft veel betekend voor het onderkomen stadje, dat grotendeels afhankelijk was van de werkgelegenheid in

tientallen, meestal zeer kleine en economisch zwakke destillateursbedrijven.

Niet alleen bekwaamde deze J.M. Vuylsteke zich persoonlijk verder in de beide aspecten van zijn functie, hij bevorderde ook, dat zijn praktijk werd voortgezet door zoons, die zich daartoe door universitaire studie bekwaamd hadden, hetgeen zeker voor die tijd en omstandigheden veel betekende. Er kwamen drie zoons: de een werd geneesheer, de tweede werd zelfstandig apotheker, terwijl de derde priester werd, als dominicaans missionaris naar Curaçao ging en daar op reeds betrekkelijk jeugdige leeftijd belast werd met de leiding van de missie en in 1910 de eerste bisschop van Willemstad werd.

Dan zijn inmiddels in het gezin van de apotheker J.A.M. Vuylsteke reeds de eerste kinderen geboren uit diens huwelijk met de Rotterdamse Cornelia Dolk; deze mevrouw Vuylsteke-Dolk, pas in 1960 hoogbejaard overleden, nam ook harerzijds deel aan de mens-aandacht, die juist van de apotheek uit werd gegeven en zij vormde tevens de band met en het thuisfront voor haar kinderen, die alle sterk maatschappelijk betrokken waren.

In het voorafgaande ziet men de voorgeschiedenis en het maatschappelijk concept van Lucie Vuylsteke al in grote contouren getekend, maar zij heeft er zelf door een sterke, tevens milde levenshouding haar eigen leven van gemaakt.

Als meisje van twaalf jaar werd zij gezonden naar het pensionaat Jeruzalem in Venray en toen zij haar eindexamen gymnasium had behaald ging zij te Amsterdam farmacie studeren om haar reeds vroegtijdig overleden vader te kunnen opvolgen; waarschijnlijk was zij de enige Delfshavense in die tijd, die aan een Universiteit kon gaan studeren, want de tijden van Aletta Jacobs zijn dan nog niet zo lang geleden.

In 1929 komt zij als afgestudeerde terug naar Rotterdam en neemt zij de verantwoording voor de apotheek op zich, maar ook vrijwel direct slaat zij in die crisisjaren haar vleugels uit op maatschappelijk terrein. Inmiddels was Delfshaven uitgegroeid; toen zij het verlaten had was de apotheek nog in de oude kern op de Havenstraat 183 gevestigd; de verhuizing naar de kop van Delfshaven bij de toen nieuwe wijken Bospolder en Tussendijken vond plaats in 1915, kort voordat ook de katholieke parochiekerk in 1918 dezelfde weg ging van Havenstraat naar Jan Kruyffstraat; en met andere voorzieningen ging het evenzo.



49. Drs. L.A.M. Vuylsteke, bij de Aelbrechtskolk in Delfshaven.

Maar Delfshaven is dan ook zichtbaar meer een deel van Rotterdam geworden en dat leidt tot de dualità di cuore, die alle bewuste inwoners van de randplaatsen kennen: enerzijds voelt men zich Delfshavenaar (Kralinger, Katendrecht of wat dan ook), anderzijds is men toch echt Rotterdammer en daarmee is men ook van harte verbonden.

Zo was en bleef het ook bij Lucie Vuylsteke, haar leven lang.

Significant is, dat een van de eerste bestuursfuncties, die de jeugdige Lucie Vuylsteke aanvaardt, het meisjes-huishoud- en nijverheidsonderwijs betreft. Wie mag van één der weinige academisch gevormde vrouwen verwachten dat zij nu juist het bestuurslidmaatschap van het 'lelijke eendje' onder de katholieke onderwijsvoorzieningen aanvaardt en bovendien dat zij door alle wederwaardigheden heen tot 1962 daaraan trouw blijft.

De gedenksteen in de hal van de 'herbouw'-school Oostpoort in de Witte Hertstraat (bij het Oostplein) herinnert terecht aan haar bestuurlijke zorg voor dit onderwijs, dat nu aan het eind van deze eeuw in het kader van de 'over-emancipatie' ongedifferentieerd en naamloos ten onder dreigt te gaan, alsof zorgvakken in een zorgzame samenleving geen echte functie meer hebben.

Vervolgens wordt zij in het midden van de dertiger jaren gevraagd door de Katholieke Vrouwenbond, een groep, die aanvankelijk nog stands-gewijs verdeeld was, maar waarin de jeugdige Lucie Vuylsteke zich onderscheidde door juist bij de 'Arbeidersvrouwen' (een groep die zij zo goed kende uit de apotheek en de buurt) spreekbeurten te vervullen. De bedoeling van de Vrouwenbond, die toentertijd nauwe relaties onderhield met de R.K. Staatspartij, was ongetwijfeld, dat er vanuit de groep vrouwen ook gemeenteraadsleden zouden komen, maar klaarblijkelijk was vóór de oorlog één Annie Meyer al genoeg voor het uitgesproken mannelijk confessionele blok van toen en ook de leeftijd zal wel een rol gespeeld hebben.

Pas na de oorlog is voor de toenmalige KVP Lucie Vuylsteke gemeenteraadslid geworden van 1949 tot 1962 en zij is een zeer toegewijd raadslid geweest met een grote zorg ook voor individuele belangen, waarvoor men haar bemiddeling vroeg in de moeilijke naoorlogse jaren; het was niettemin duidelijk dat zij meer bestuurster was dan afgevaardigde met een bepaalde politieke opdracht.

Echter: een vrouwelijke wethouder uit de confessionele gelederen, dat was nog een brug te ver (dat is trouwens tot op heden in

Rotterdam nog niet gerealiseerd). Niettemin werden haar bestuurskwaliteiten erkend en gewaardeerd zeker in de commissies waarin zij zitting had; een van haar het meest aan het hart liggende was de Commissie Kunstzaken.

Zij werd ook door leden van B en W, met name door burgemeester Van Walsum en wethouder mevrouw Zeelenberg persoonlijk geraadpleegd en toen een plaats in de Eerste Kamer vacant kwam, werd zij aangewezen en heeft zij zitting daarin gehad van 1963 tot 1970. Het was een functie, waar zij met haar eigenschappen goed op haar plaats was, waar zij pleitte voor een brede bestuursvisie en waar zij ook weer tot vertrouwde raadgeefster van velen werd. Maar ook voor haar betrokkenheid bij het landsbestuur geldt dat zij toch nog te vroeg geboren was en van een rechtstreekse bestuurlijke verantwoordelijkheid is het ook daar niet gekomen, hoe geschikt zij daarvoor ook geweest zou zijn. Niemand kan derhalve de vraag beantwoorden hoe het volksgezondheids-beleid er momenteel zou hebben uitgezien als een apotheker mét een sociale praktijk én ervaring daaraan gestalte had mogen geven.

Het is op zich een boeiend gegeven te zien hoe de apotheek haar leven en haar inzet heeft bepaald. Het mag gezegd worden dat zij daarin heel veel steun en vergaande medewerking gekregen heeft van haar twee zusters - beiden apothekers-assistenten, om zoveel buitenshuis te kunnen doen.

Vrij spoedig nadat zij de verantwoordelijkheid voor de Delfshavense apotheek had overgenomen was zij ook deel gaan uitmaken van de St. Brigitta Vereniging, die materiële steun verleende aan 'behoefte zieken en kraamvrouwen', zoals de statuten het toen nog uitdrukten; in de praktijk was dit het fonds Vuylsteke en de 'intake' verliep via de apotheek; maar het heeft honderden zonder onderscheid van religie of van gehuwde of ongehuwde staat (en dat in die tijd) geholpen en voor ellende en uitstoting behoed.

Tot haar overlijden toe is Lucie Vuylsteke voorzitter van dit fonds gebleven.

Zeer terecht is bij het overlijden van mevrouw Vuylsteke haar grote betekenis voor het herstel en de revitalisering van de historische kern van Delfshaven van alle kanten gememoreerd, een waardering, die ook reeds enkele jaren eerder eindelijk tot uitdrukking was gebracht op een plaquette in het vroegere Raadhuis van Delfs-

haven aan de Aelbrechtskolk.

De eerste gesprekken over een mogelijk herstel van Delfshaven dateren uit de oorlogsjaren en het was toen haast vermetel! erover te spreken: een uitgewoond vroeger Raadhuis, dat volstrekt een bouwval werd na het vertrek van de Politie op last van de bezetter; het Zakkendragershuisje als opslagplaatsje en jongerenonderkomen; verzakkende kademuren, een totaal ontredderde molen, vervallen pakhuizen aan de overkant, liefdeloos weggekapt geveldelen om auto's te kunnen stallen, afbraak van de laatste enigszins voorname woningen o.a. het zgn. huis van Ds. Datema; een karakterloze fabrieksbouw en daarna stadsvernieuwing, wederom bestaande uit afbraak en soms zeer opdringerige nieuwbouw van geheel ander karakter.

Zo was het beeld nog omstreeks de vijftiger-, begin zestiger jaren en er was een heel sterk geloof nodig om voor deze voorstad te kunnen uitzien naar een nieuwe dageraad.

Trouw als altijd aan haar uitgangspunten hield Lucie Vuylsteke deze verwachting over alles heen hoog. Het getij heeft zich gekeerd en er is belangstelling gewekt bij anderen en bij het stadsbestuur en Delfshaven is behouden en wordt gerestaureerd. Zo zou men mevrouw Vuylsteke de eretitel kunnen geven, die haar in het begin van dit herdenkingsartikel ongemandateerd werd toebedacht.

Men kan deze persoonsbeschrijving niet eindigen zonder dit leven ook te tekenen tegen de achtergrond die haar bezielt heeft en vanwaaruit zij geleefd heeft: haar katholieke levensovertuiging.

In Delfshaven, dat aan het begin van deze eeuw, zoals geschetst, in een dieptepunt terecht was gekomen hebben de kerken een overlevings- en herbezielingstaak vervuld. Dat geldt voor de Gereformeerde Kerk, dat gebeurde door de Hervormden en dat is zeer zichtbaar ook het geval geweest in de r.k. parochie van Delfshaven. Nadat tot tweemaal toe in korte tijd achtereen (1907 en 1909) de aangestelde pastoor ontslag nam, omdat hij zich niet opgewassen voelde tegen de absoluut desolate situatie van de wijk en van de parochie, werd een jongere krachtiger man aangesteld, die al van zich had doen spreken vanwege zijn vastberaden pastorale aanpak in moeilijke omstandigheden.

Dit was de bekende pastoor F.C. van Beukering, die weliswaar primair als (volks-)liturgist vermaardheid verwierf, maar die toch op Delfshaven als sociaal hervormer is begonnen.

Hij schiep de synthese tussen een eredienst opvatting die mensen

actief bij het gebeuren betreft en hen niet mond dood doet zijn en de maatschappelijke verantwoordelijkheid buiten het kerkgebouw. Als één der middelen zag hij daartoe een proces, dat heden ten dage *éducation permanente* wordt genoemd en anderzijds streefde hij een absolute uitzuivering van de door bijkomstigheden overwoekerde eredienst na, op basis van een sterk Christocentrische spiritualiteit.

Deze vorm van gemeenschapsopbouw ging allengs steeds meer mensen aanspreken, temeer omdat hij parallel liep met andere emancipatie-bewegingen in katholieke kring. Toen bovendien te Delfshaven een nieuwe kerk gebouwd moest worden, waarbij elk detail van de vormgeving en inrichting getoetst werd aan het eigentijds vernieuwingsdenken, ontstond in katholiek Delfshaven een geestelijke gemeente van een zeer hechte saamhorigheidsstructuur, die velen juist ook in de moeilijke crisisjaren en daarna de nog moeilijker oorlogsjaren houvast en impulsen bood, ook al was de bouwheer van deze gemeenschap, pastoor Van Beukering, inmiddels als gevolg van enerzijds financiële problemen anderzijds kerkelijke benepenheid en achterklap overgeplaatst naar Haarlem.

Niettemin was de gemeente van St. Antonius Abt, zoals de parochie al sinds 1417 heette, voor vele jongeren van toen, en daaronder mogen ook Lucie Vuylsteke en haar familie gerekend worden, een teken.

Bracht eerst de gedwongen overplaatsing van de pastoor in 1932 al een felle reactie teweeg, des te harder kwam na de oorlog de klap aan toen van hogerhand een pastoor werd aangesteld met de opdracht het kerkgebouw dat ook tot een symbool was uitgegroeid weer te 'normaliseren', dus tot de bekende traditionele inrichting 'met de rug naar de mensen' terug te brengen.

Dan begint de grote deceptie en die heeft Lucie Vuylsteke mede betaald. Weliswaar komt nog het moment, dat de verandering in de kerkinrichting gedeeltelijk ongedaan gemaakt wordt, maar het onkruid der verdeeldheid is gestrooid en heeft wortel geschoten: het beeld van de *Civitas Dei* is verstoord en tegelijk komen daarbij de algehele terugloop in de kerkelijke beleving, de verpaupering van de wijken in en rondom het oude Delfshaven, wijken, die de generatie van de zestigers van toen, waaronder ook Lucie Vuylsteke inmiddels behoorde, nog had zien bouwen. Eind zestiger jaren doemt dan het laatste stadium op: veel van de geestelijke erfenis is al verloren gegaan, de katholieke kerk dreigde (en dreigt nog) te splijten en een nieuwe generatie van kerkbeheerders staat op, die

de moderne zakelijkheid tot dogma hebben verheven en alle problemen herleiden tot vragen als: wat kost het en wat levert het op. Nog éénmaal en eigenlijk misschien wel in realiteit de eerste maal gaat Lucie Vuylsteke de barricaden op en voor deze keer brengt zij voor het behoud van het laatste wat haar uit die emancipatieperiode is overgebeleven, alle relaties en politieke achterbannen in stelling.

Het blijkt de moderne zakelijkheids-denkers helaas slechts te stimuleren en met Lucie Vuylsteke moeten allen, die nog eenmaal voor dat 'meer dan alleen maar een gebouw' ten strijde zijn getrokken, pijnlijk ondervinden dat ook herders huurlingen kunnen worden, te koop voor zilverlingen en met het geestelijk erfgoed op gelijke wijze omgaand.

In 1971 wordt de kerk van St. Antonius Abt gesloten en vóór de afbraak definitief plaatsvindt, wordt het gebouw ten gevolge van weifelmoedig uitstelbeleid, ook nog smadelijk geplunderd.

Deze pijn om het verdwijnen van een geestelijk huis, om de geringe appreciatie van echte betrokkenheid, om de lafheid van kerkleiders en het groeiend barbarisme tot in kerk en geestelijk leven toe, heeft Lucie Vuylsteke tot het eind toe met zich meegedragen; zij sprak er weinig meer over, ook haar gewone ironie als hulpmiddel om gekwetsheid te relativeren ontbrak haar op dit punt.

Daarom is het meer dan symbolisch, dat zij die zo volop zich verbonden had geweten met een kerkgemeenschap, in wier kerkgebouw in het midden een zeer aparte plaats was ingebouwd voor elke overledene bij diens laatste kerkgang, nu in bijna volledige afzondering en anonimiteit werd uitgedragen vanuit een kapelletje, waar zelfs geen plaats was voor de kist met haar stoffelijk overschot. Zij moest, als zovele malen in andere situaties tijdens haar leven, buiten blijven staan.

Maar misschien juist daarom en daardoor verdient zij in hoge ere te blijven.